

Weryfikacja standardów dostępności przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej oraz dostosowania miejsc pracy dla osób niewidomych z psami przewodnikami - uwagi dotyczące aktualnego stanu prawnego oraz rekomendacje zmian

Opracowanie wykonane na zlecenie Polskiego Związku Niewidomych w ramach projektu pn. „Budowa kompleksowego systemu szkolenia i udostępniania osobom niewidomym psów przewodników oraz zasad jego finansowania” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Działania 4.1 Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

Autor: Krzysztof Wiśniewski

Warszawa 2023

Lider Projektu

 Państwowy Fundusz
Rehabilitacji Osób
Niepełnosprawnych

Partnerzy Projektu

Fundacja
Pies Przewodnik

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
I. Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami, komentarze generalne Komitetu do spraw osób z niepełnosprawnościami oraz rekomendacje dla Polski.....	6
II. Strategia na rzecz osób z niepełnosprawnościami.....	10
III. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.....	12
1. Definicja i ujednoczenie terminologii.....	12
2. Zakres przedmiotowy.....	13
3. Budynki należące do Kościołów i związków wyznaniowych.....	16
4. Rozszerzenie prawa wstępu na inne podmioty.....	17
5. Problem lakonicznych regulacji dotyczących szkolenia psów asystujących.....	17
6. Utworzenie centralnego ośrodka szkolenia psów asystujących.....	18
7. Obowiązek posiadania Zaświadczenia o szczepieniach weterynaryjnych.....	19
8. Odpowiednie kontrastowe oznaczenie psa asystującego oraz jednolity wzór certyfikatu.....	20
IV. Ustawa o Uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego.....	21
1. Zmiany w ustawie o uprawnieniach do ulgowych przejazdów.....	21
2. Zmiany w rozporządzeniu w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów.....	22
V. Prawo o ruchu drogowym.....	23
VI. Ustawa o transporcie drogowym.....	25
VII. Prawo przewozowe.....	26
VIII. Ustawa o publicznym transporcie zbiorowym.....	27
IX. Prawo lotnicze wraz z rozporządzeniem w sprawie podstawowych przepisów porządkowych.....	28
1. Ustawa Prawo lotnicze.....	28
2. Rozporządzenie w sprawie podstawowych przepisów porządkowych.....	29
X. Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych.....	29
XI. Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych.....	31
XII. Ustawa o ochronie przyrody.....	32
XIII. Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia.....	33
XIV. Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.....	34
XV. Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych.....	35
XVI. Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta.....	36
XVII. Ustawa o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych.....	38
XVIII. Ustawa o działalności leczniczej.....	39

XIX. Kodeks pracy	39
XX. Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania	42
XXI. Kodeks wykroczeń	43
XXII. Kodeks wyborczy	44
XXIII. Ustawa o ochronie zwierząt	45
XXIV. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	46
Podsumowanie	47
Wykaz aktów prawnych wykorzystanych w niniejszym opracowaniu, poddanych analizie i rekomendowanych do nowelizacji:	52

Wprowadzenie

Celem niniejszego opracowania jest weryfikacja standardów dostępności przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej oraz dostosowania miejsc pracy dla osób niewidomych z psami przewodnikami oraz analiza obecnego stanu prawnego, przedstawienie propozycji zmian legislacyjnych w celu zapewnienia standardów dostępności dla wymienionej grupy osób ze szczególnym uwzględnieniem sankcji za ich nieprzestrzeganie.

Opracowanie zostanie dokonane w oparciu o Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych, z dnia 13 grudnia 2006 r. wraz z komentarzami generalnymi do Konwencji Komitetu do spraw Osób z Niepełnosprawnościami, rekomendacjami Komitetu ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami dla Polski z 29 października 2018 roku oraz w powiązaniu ze Strategią na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030, której celem jest realizacja postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Jednym z rozwiązań ułatwiających osobom z dysfunkcją wzroku samodzielne funkcjonowanie jest możliwość korzystania z psa przewodnika. Warto podkreślić, iż pomimo obecności psów przewodników wśród osób niewidomych korzystanie z nich opierało się wyłącznie na podstawie przyjętego zwyczaju. Mimo, iż coraz więcej osób korzystało z pomocy psa przewodnika, definicja psa asystującego nie była obecna w aktach prawnych. Możliwość pojawiania się z nim w miejscach publicznych, obiektach powszechnie dostępnych, również nie była obwarowana przepisami prawa.

Na początku XXI wieku - w ślad za upowszechnianiem tej formy wsparcia podjęto działania mające na celu umiejscowienie psa przewodnika w przepisach prawa.

Prace nad umocowaniem prawnym psa asystującego (w tym psa przewodnika) na dobre rozpoczęły się w 2007 roku. Zaowocowały one uchwaleniem ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawy o podatkach i opłatach lokalnych oraz ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. nr 223, poz. 1463).

Wspomniana ustawa wprowadziła nieznane dotychczas naszemu ustawodawstwu, szczegółowe uregulowania dotyczące psów asystujących.

Do chwili wejścia w życie omawianej ustawy - 19 czerwca 2009 roku unormowania dotyczące psów przewodników pojawiały się niejako na marginesie i miały one charakter wycinkowy. Na przykład w ustawie o ochronie zwierząt, psy przewodniki zostały zakwalifikowane jako zwierzęta wykorzystywane do celów specjalnych. Określenie „pies przewodnik”, pojawiło się też w przepisach dotyczących podatku dochodowego od osób fizycznych w kontekście możliwości dokonywania odliczeń wydatków na jego utrzymanie przez podatników z niepełnosprawnością.

Od czasu uchwalenia wspomnianej nowelizacji w regulacjach prawnych dotyczących osób z niepełnosprawnościami zmieniło się bardzo wiele. Polska ratyfikowała Konwencję o prawach osób z niepełnosprawnościami. Na gruncie prawa krajowego uchwalono Strategię na rzecz osób z niepełnosprawnościami na lata 2021 - 2030, która jest drogowskazem na drodze do realizacji postanowień wspomnianej Konwencji. Przyjęto ustawę o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz kilka innych ważnych aktów prawnych.

Wciąż jednak wiele jest do zrobienia, także w polskim systemie prawa. Dlatego po piętnastu latach od wprowadzenia regulacji, które zapoczątkowały wspomniany proces, należy krytycznie przyjrzeć się obowiązującym przepisom oraz przedstawić propozycje zmian i uzupełnień legislacyjnych, które nie tylko w pełny sposób zagwarantują osobom niewidomym posługiwanie się psem przewodnikiem, lecz również określą sankcje za nieprzestrzeganie tych rozwiązań.

I. Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami, komentarze generalne Komitetu do spraw osób z niepełnosprawnościami oraz rekomendacje dla Polski

KONWENCJA o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 1169 ze zm.). dla osób z niepełnosprawnościami jest swoistą Konstytucją zawierającą najważniejsze regulacje dotyczące tej grupy osób. Zmieniła ona postrzeganie osób z niepełnosprawnych z beneficjentów polityki socjalnej, akcji charytatywnych itp.-na pełnoprawnych uczestników życia społecznego.

Z chwilą ratyfikacji tego dokumentu - 6 września 2012 roku stała się ona drogowskazem dla kierunku realizacji zawartych w niej postanowień na gruncie prawa Polskiego.

Dziesiąta rocznica jej ratyfikacji, którą niedawno obchodziliśmy uświadamia nam, że do pełnej realizacji wszystkich jej przepisów potrzeba jeszcze wielu przedsięwzięć. Jednym z obszarów, który z pewnością oczekuje na wypełnienie jest zagwarantowanie pełnej dostępności osobom niewidomym korzystającym z psów przewodników.

Przepisem, który jest punktem wyjścia do podjęcia tego zagadnienia jest artykuł dziewiąty traktujący o dostępności.

Artykuł 9

Dostępność

1. Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich sferach życia, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. Środki te, obejmujące rozpoznanie i eliminację przeszkód i barier w zakresie dostępności, stosują się między innymi do:
  - a) budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy,
  - b) informacji, komunikacji i innych usług, w tym usług elektronicznych i służb ratowniczych.
2. Państwa Strony podejmą również odpowiednie środki w celu:
  - a) opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych,

- b) zapewnienia, że instytucje prywatne, które oferują urządzenia i usługi ogólnie dostępne lub powszechnie zapewniane, będą brały pod uwagę wszystkie aspekty ich dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- c) zapewnienia wszystkim zainteresowanym osobom szkolenia na temat kwestii dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- d) zapewnienia w ogólnodostępnych budynkach i innych obiektach oznakowania w alfabecie Braille'a oraz w formach łatwych do czytania i zrozumienia,
- e) zapewnienia różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego, w celu ułatwienia dostępu do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów publicznych,
- f) popierania innych odpowiednich form pomocy i wsparcia osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji,
- g) popierania dostępu osób niepełnosprawnych do nowych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, w tym do Internetu,
- h) popierania, od wstępnego etapu, projektowania, rozwoju, produkcji i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, tak aby technologie te i systemy były dostępne po najniższych kosztach.

Przepis art. 27 ust. 1 lit. i Konwencji podkreśla konieczność zapewnienia racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami w miejscu pracy.

Dotyczy to również osób niewidomych korzystających z psów przewodników.

Zgodnie z Art 34 ust 1. Konwencji ustanowiono Komitet do spraw praw osób niepełnosprawnych.

Do zadań Komitetu należy między innymi interpretowanie postanowień Konwencji poprzez sporządzanie komentarzy generalnych. Komentarze stanowią wytyczne dla państw stron Konwencji i są niezwykle pomocne przy wdrażaniu jej postanowień.

W dniach 30 marca – 11 kwietnia 2014 roku odbyła się jedenasta sesja Komitetu.

Przyjęto na niej Ogólny komentarz do artykułu 9 – Dostępność.

Podkreślono, że dostępność jest jedną z podstawowych zasad gwarantujących osobom z niepełnosprawnościami niezależne życie.

W punkcie 27 komentarza Komitet stwierdził:

„27. Pomocne jest włączenie standardów dostępności do głównego nurtu, które określają różne obszary, które muszą być dostępne – środowisko fizyczne w przepisach dotyczących budownictwa i planowania, transport w przepisach dotyczących publicznego transportu lotniczego, kolejowego, drogowego i wodnego, informacji i komunikacji oraz otwartych usług publicznych. Jednakże dostępność powinna obejmować ogólne i szczegółowe przepisy dotyczące równych szans, równości i uczestnictwa w kontekście zakazu dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Odmowę dostępu należy jasno zdefiniować jako zabroniony akt dyskryminacji. Osoby niepełnosprawne, którym odmówiono dostępu do środowiska fizycznego, transportu, informacji i komunikacji lub usług ogólnodostępnych, powinny mieć do dyspozycji skuteczne środki prawne. Definiując standardy dostępności, Państwa-Strony muszą wziąć pod uwagę różnorodność osób niepełnosprawnych i zapewnić dostępność osobom obu płci, w każdym wieku i z każdym rodzajem niepełnosprawności. Częścią zadania uwzględnienia różnorodności osób niepełnosprawnych w zapewnianiu dostępności jest uznanie, że niektóre osoby niepełnosprawne potrzebują pomocy ze strony ludzi lub zwierząt, aby cieszyć się pełną dostępnością (takiej jak pomoc osobista, tłumaczenie na język migowy, tłumaczenie na język migowy za pomocą dotyku lub psy przewodniki). Należy na przykład zastrzec, że zakaz wstępu psom przewodnikom do konkretnego budynku lub otwartej przestrzeni stanowiłby zabroniony akt dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność.”

Z przytoczonego fragmentu wynika, iż wprowadzenie przepisów przewidujących sankcję za naruszenie prawa do poruszania się z psem asystującym jest niezbędne w celu zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami Konwencyjnego prawa do dostępności.

Każde państwo będące stroną Konwencji zobowiązane jest do przedłożenia szczegółowego sprawozdania dotyczącego środków podjętych w celu realizacji zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji oraz na temat postępu dokonanego w tym zakresie.

Co do zasady sprawozdania składa się co cztery lata.

Następnie sprawozdanie będzie rozpatrywane przez Komitet, który poczyni takie uwagi i zalecenia ogólne w stosunku do sprawozdania, jakie uzna za właściwe i przekaże je zainteresowanemu Państwu. W odpowiedzi na sprawozdanie Polski dnia 29 października 2018 roku Komitet do spraw Osób z Niepełnosprawnościami przekazał wnioski końcowe oraz rekomendacje. W pkt 34 lit. C Komitet wyraził zaniepokojenie z powodu ograniczeń nienależnie nałożonych na osoby niewidome korzystające z psa przewodnika w kwestii dostępu do budynków publicznych, transportu i usług dla osób niepełnosprawnych.

W związku z tym w pkt. 35 lit C Polska została zobowiązana do zapewnienia dostępu do budynków, transportu i usług dostępnych dla osób niewidomych korzystających z psa przewodnika.

W kilku innych miejscach raportu Komitetu zwrócił uwagę na brak pełnej ochrony antydyskryminacyjnej w polskim ustawodawstwie i zalecił ustanowienie odpowiednich regulacji w tym zakresie.

II. Strategia na rzecz osób z niepełnosprawnościami

Dokumentem, którego zadaniem jest wprowadzenie dostępności do polskiego ekosystemu prawnego jest Strategia na rzecz osób z niepełnosprawnościami 2021–2030 (M.P. z 2021 r., poz. 218).

Została ona przyjęta uchwałą Rady Ministrów Nr 27 z dnia 16 lutego 2021 r.

w sprawie przyjęcia dokumentu Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030.

Priorytet II strategii zatytułowano - DOSTĘPNOŚĆ

Jak stanowi strategia: "Dostępność znalazła się wśród priorytetów strategicznych ze względu na to, że jej zapewnienie umożliwia niezależne życie i pełny udział we wszystkich sferach życia oraz warunkuje mobilność. Aby było to możliwe, zgodnie z art. 9 Konwencji, konieczne jest „zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub

powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich". Działania w obrębie tego priorytetu stanowią również wypełnienie zobowiązań Polski wynikających z art. 20, art. 21 i art. 30 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych."

Dalej autorzy dokumentu stwierdzają: "Artykuł 9 Konwencji nakłada na Polskę zobowiązania m.in. w zakresie opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w zakresie dostępności urządzeń i usług, w tym tych świadczonych przez podmioty prywatne, zapewniania wsparcia ze strony przewodników, tłumaczy języka migowego, psów przewodników, jak również zapewniania informacji w sposób dostępny, w tym w formie tekstu łatwego do czytania i zrozumienia. Zobowiązania w zakresie dostępności dotyczą także technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, jak również kwestii zapewnienia odpowiednich szkoleń."

Powyższy cytat jest zatem echem omawianego już Art. 9 Konwencji i komentarzy generalnych do tego przepisu.

Rozwinięciem kwestii dostępności psów asystujących jest działanie II. 2.4. strategii - Zapewnienie wsparcia psów przewodników i psów asystujących.

Mimo znacznego postępu w kwestii stosowania psów asystujących w podnoszeniu niezależności osób z niepełnosprawnościami, Polska ciągle jeszcze nie ma wypracowanego systemu hodowli i szkolenia tych zwierząt. W ramach działania II. 2.4 strategii stworzony zostanie system szkolenia psów oraz ich udostępniania. Nastąpi także jego wdrożenie jako elementu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami. Opracowane zostaną rekomendacje dla systemowych rozwiązań dotyczących zapewnienia osobom niewidomym psów przewodników, a osobom z innymi niepełnosprawnościami – psów asystujących. Planowane jest także wypracowanie systemowych rozwiązań w zakresie wsparcia w utrzymaniu psów asystujących, w tym psów przewodników.

Działanie zakłada również realizację kampanii społecznej w zakresie podwyższania świadomości społeczeństwa o roli i uprawnieniach psów asystujących, w tym psów przewodników.

Zapewnienie wsparcia psów asystujących, w tym psów przewodników.

Wdrażanie omawianego działania zaplanowano na lata 2021–2025.

Zatem, do osiągnięcia założonych rezultatów pozostało niewiele czasu.

Jako Koordynatora niniejszego działania wskazano Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Obszarem tym powinno zająć się Również Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

Omawiany dokument zawiera również wskaźniki monitorujące realizację strategii.

Działanie II.18 - Zwiększenie mobilności osób z niepełnosprawnościami. Przejęto założenie, iż roku 2018 pracowało 120 psów przewodników. Przyjęto założenie, iż w roku 2025 będzie ich 250, zaś docelowo - w roku 2030 liczba pracujących psów przewodników, których szkolenie zostanie dofinansowane ze środków publicznych powinna osiągnąć 400.

III. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

1. Definicja i ujednoczenie terminologii

Najwięcej przepisów dotyczących psów asystujących znajduje się w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 100 ze zm.). Art. 2 pkt. 11 wspomnianej Ustawy definiuje psa asystującego jako „odpowiednio wyszkolonego i specjalnie oznaczonego psa, w szczególności psa przewodnika osoby niewidomej lub niedowidzącej oraz psa asystenta osoby niepełnosprawnej ruchowo, który ułatwia osobie niepełnosprawnej aktywne uczestnictwo w życiu społecznym”.

Przytaczając powyższą definicję warto zaznaczyć, że choć ustawa o rehabilitacji co do zasady nie różnicuje uprawnień posiadaczy różnych rodzajów psów asystujących, to w innych aktach prawnych, ustawodawca nie zawsze jest konsekwentny w tej materii. Przyjmuje się, że co do zasady, gdy nie ma racjonalnego uzasadnienia przemawiającego za zróżnicowaniem, cały system prawny powinien w podobny sposób traktować wszystkie osoby z niepełnosprawnościami korzystające z pomocy psów asystujących, bez względu na rodzaj psa (a w zasadzie bez względu na rodzaj niepełnosprawności).

Przykładem powyższego jest art. 1a ust. 4 pkt 3 ustawy o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego, gdzie mowa

wyłącznie o psie przewodniku, co doprowadza do sytuacji, że tylko pies przewodnik osoby niewidomej uprawniony jest zgodnie z ustawą do przejazdu z ulgą wynoszącą 95 % ceny biletu. Sytuacja ta została oceniona negatywnie m.in. przez Helsińską Fundację Praw Człowieka jako nieuprawnione różnicowanie sytuacji posiadaczy różnych rodzajów psów asystujących, które co do zasady powinny być traktowane podobnie. Zmiana przywołanego przepisu zostanie zaproponowana przy okazji omawiania ustawy o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami transportu zbiorowego.

Rekomendacja:

Należy dążyć do ujednoczenia terminologii dotyczącej psów asystujących, którą posługuje się ustawodawca w innych aktach prawnych niż ustawa o rehabilitacji. Jako dobry przykład może posłużyć nowelizacja ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych z 2017 r., która rozszerzyła możliwość ubiegania się o tzw. ulgę rehabilitacyjną związaną z posiadaniem psa asystującego (por. art. 26 ust. 7a pkt 8 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych). Obecnie każda osoba z niepełnosprawnością posiadająca psa asystującego może odliczyć od podatku koszty utrzymania zwierzęcia. Wcześniej takie uprawnienie przysługiwało tylko osobom niewidomym i niedowidzącym ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności oraz osobom z niepełnosprawnością narządu ruchu, które są zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności.

2. Zakres przedmiotowy

Zgodnie z Art. 20a ust 1 i 2 ustawy rehabilitacyjnej osoba niepełnosprawna wraz z psem asystującym ma prawo wstępu do obiektów użyteczności publicznej, w szczególności: budynków i ich otoczenia przeznaczonych na potrzeby administracji publicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, oświaty, szkolnictwa wyższego, nauki, opieki zdrowotnej, opieki społecznej i socjalnej, obsługi bankowej, handlu, gastronomii, usług, turystyki, sportu, obsługi pasażerów w transporcie kolejowym, drogowym, lotniczym, morskim lub wodnym śródlądowym, świadczenia usług pocztowych lub telekomunikacyjnych oraz innych ogólnodostępnych budynków przeznaczonych do wykonywania podobnych funkcji, w tym także budynków biurowych i socjalnych. Osoba niewidoma z psem asystującym ma prawo wstępu do parków narodowych i rezerwatów przyrody, a także na plaże i kąpieliska.

Omawiane uprawnienie przysługuje również w środkach transportu kolejowego, drogowego, lotniczego i wodnego oraz w innych środkach komunikacji publicznej.

W prawdzie zakres przedmiotowy wyżej przytoczonego unormowania jest bardzo szeroki, ale mimo to, ze względu na pojawiające się w nim wyrażenie „w szczególności”, nie można go uznać za wyliczenie enumeratywne, a więc takie, które zawiera zamknięty katalog elementów, w tym przypadku miejsc dostępnych dla osób z psami asystującymi. Gwarantuje to osobom niepełnosprawnym, że w innych miejscach, do których wstęp ma nieograniczona liczba osób, nie można odmówić im wstępu z psem asystującym.

Poważnym mankamentem omawianego przepisu jest brak sankcji za jego naruszenie. Zdarzają się sytuacje, w których osobie niewidomej z psem przewodnikiem odmawia się prawa wstępu do budynku. Chociaż większość takich sytuacji trafia na wokandę i kończy się pozytywnym dla osoby niewidomej rozstrzygnięciem, warto podkreślić, że opierają się one nie bezpośrednio na regulacjach ustawy rehabilitacyjnej dotyczących psów asystujących, tylko na podstawie przepisów antydyskryminacyjnych. Na przykład odmowa wstępu osobie niewidomej z psem przewodnikiem do restauracji traktowana jest jako uniemożliwienie tej osobie nabycia towaru w przedsiębiorstwie gastronomicznym, - Art. 135 kodeksu wykroczeń.

Tymczasem to właśnie niewpuszczenie psa przewodnika do lokalu gastronomicznego powinno być bezpośrednią podstawą do ukarania podmiotu, które powyższe uprawnienie zakwestionował. W ustawie rehabilitacyjnej należy wprowadzić sankcje w postaci grzywny w kwocie odpowiedniej do wykroczenia za nieuzasadnione ograniczenie możliwości poruszania się osoby niewidomej z psem asystującym w warunkach na jakie zezwala art. 20 a ustawy. Karze grzywny podlegać powinno również niewpuszczenie trenerów szkolących psy asystujące.

Warto rozważyć również wprowadzenia rozwiązań, które funkcjonariuszom policji, straży miejskiej lub gminnej przyzna uprawnienie do nakazywania natychmiastowej konieczności wpuszczenia osoby, której towarzyszy pies asystujący do obiektów użyteczności publicznej i innych miejsc, o których mowa w art. 20 a ustawy rehabilitacyjnej.

Rekomendacje:

Po Art. 20a ust 2 ustawy o rehabilitacji proponuje się dodanie ust 2a w brzmieniu:

„2a W przypadku naruszenia lub ograniczenia prawa, o którym mowa w ust 1 i 2 nakłada się karę grzywny w wysokości od 2 do 5 tysięcy złotych.”

Natomiast po ust 5 przywołanego przepisu dodaje się ust 5a w brzmieniu:

"5a W przypadku naruszenia prawa, o którym mowa w ust 5 nakłada się karę grzywny w wysokości od 1 do 2 tysięcy złotych.”

Z kolei po ust 6 dodaje się ust 7 w brzmieniu:

„7. Funkcjonariusze policji, straży miejskiej lub gminnej w razie naruszenia prawa, o którym mowa w ust 1, 2 i 5 mają obowiązek nakazania wpuszczenia osoby, której towarzyszy pies asystujący do budynku, o którym mowa w Art. 20a ust 1 i 2.”

Kontynuując powyższe rozważania warto przytoczyć wyrok Sądu Rejonowego dla Krakowa Podgórze z dnia 31 lipca 2017 r., sygn. akt I C 2080/16/P.

W uzasadnieniu czytamy: „ustawodawca posłużył się określeniami: obiekty użyteczności publicznej, budynku i ich otoczenia, nie definiując, jednakże tych pojęć co powoduje, że istnieją wątpliwości czy w przywołanym przepisie (Art. 20a ustawy rehabilitacyjnej) chodzi o całą przestrzeń budynku i wszelkich znajdujących się w nim pomieszczeń czy też prawo to może doznawać jednak pewnych ograniczeń”.

Sprawa, w której zapadł przywołany wyrok dotyczyła głośnej odmowy przyjęcia osoby niewidomej poruszającej się wraz z psem asystującym przez lekarza okulistę wykonującego protezy gałki ocznej.

W związku z powyższym wskazane jest doprecyzowanie przepisów ustawy rehabilitacyjnej tak, aby uniknąć sytuacji, w których próbuje się nakładać ograniczenia prawa do poruszania się osób z niepełnosprawnościami wraz z psami asystującymi po obszarze obiektów użyteczności publicznej.

Rekomendacja:

Po projektowanym ust 7 dodaje się ust 8 w brzmieniu:

„8. Prawo wstępu, o którym mowa w niniejszym przepisie obejmuje cały obszar podmiotu zobowiązanego do jego przestrzegania.”

Ponadto w doktrynie zwrócono uwagę, iż katalog miejsc, do których osoba z niepełnosprawnością poruszająca się wraz z psem ma prawo wstępu nie objął budynków mieszkalnych i prywatnego przedsiębiorstwa, co może rodzić wątpliwości m. in. w kontekście możliwości wejścia wraz z psem na teren zakładu pracy, który nie jest żadnym z obiektów użyteczności publicznej wskazanych w ustawie o rehabilitacji. Prawo takie można jednak wywieść z Art. 23 ustawy rehabilitacyjnej. Kwestia ta zostanie szerzej omówiona w części dokumentu dotyczącej możliwości zatrudniania osób z niepełnosprawnościami poruszającymi się wraz z psem asystującym.

3. Budynki należące do Kościołów i związków wyznaniowych

Wyliczenie, o którym mowa w art. 20 a ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji pomija budynki przeznaczone na potrzeby kultu religijnego. W uzasadnieniu do ustawy wskazano, iż uczyniono to świadomie, aby Kościoły i związki wyznaniowe we własnym zakresie zdecydowały o umożliwieniu wstępu osobie niewidomej z psem asystującym.

Mając na uwadze wykładnię językową trudno jest obronić pogląd, zgodnie z którym pomimo otwartego charakteru katalogu miejsc i przykładowego ich wyliczenia pojęcie obiektów użyteczności publicznej nie obejmuje obiektów kultu religijnego.

W przypadku Kościoła Katolickiego Księża biskupi zgromadzeni na 351 zebraniu plenarnym Konferencji Episkopatu Polski, które odbyło się w Warszawie w dniach 8 – 9 marca 2010 r., celem ułatwienia uczestnictwa osób niewidomych w Eucharystii i pozostałych aktach kultu Bożego, podjęli decyzję o możliwości wprowadzania przez te osoby psów przewodników do świątyń. Należy podkreślić, że akt ten ma charakter wewnętrzny i może mieć znaczenie prawne tylko dla instytucji Kościoła Katolickiego.

Rekomendacja:

Należy zobligować inne Kościoły i związki wyznaniowe do przyjęcia stosownych wytycznych oraz przepisów nakładających sankcje za odmowę wstępu osobom niewidomym z psem asystującym.

4. Rozszerzenie prawa wstępu na inne podmioty

Zgodnie z Art. 20 a ust. 5 ustawy rehabilitacyjnej uprawnienie wstępu do obiektów użyteczności publicznej i innych miejsc, przysługują trenerowi w trakcie szkolenia psa asystującego tak jak osobie z niepełnosprawnością.

Pies powinien być oznaczony napisem „pies asystujący w trakcie szkolenia”, a trener powinien legitymować się zaświadczeniem wydanym przez podmiot prowadzący szkolenie psów asystujących. Przepisy ustawy nie stawiają żadnych wymagań w kwestii charakteru stosunku prawnego łączącego trenera z podmiotem szkolącym psy asystujące. Zatem, może to być osoba zatrudniona na umowę o pracę lub będąca wolontariuszem. Omawiane regulacje nie dotyczą osób prowadzących socjalizację szczeniąt przed przystąpieniem do właściwego szkolenia. Wspomniane osoby powinny mieć prawo do korzystania z uprawnień ustawowych - powinny otrzymywać stosowne zaświadczenia takie, jakie wydawane są trenerom, a szczenięta powinny posiadać stosowne oznaczenia. W związku z tym, niezbędna jest nowelizacja ustawy, tak by uprawnienia, o których mowa w art. 20 a ustawy o rehabilitacji przysługiwały także osobom wychowującym szczenięta.

Rekomendacja:

W Art. 20a ustawy zmienia się ust 5 w sposób następujący:

„5. Z uprawnienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, może korzystać trener psa szkolonego na psa asystującego jak również osoba wychowująca psa przed rozpoczęciem szkoleniem na podstawie zaświadczenia wydanego przez podmiot prowadzący szkolenie psów asystujących. Przepisy ust. 4 i 6 stosuje się odpowiednio.”

5. Problem lakonicznych regulacji dotyczących szkolenia psów asystujących

Na gruncie ustawy o rehabilitacji oraz wydanych na jej podstawie aktów wykonawczych w lakoniczny sposób uregulowano przepisy dotyczące procesu szkolenia psów asystujących, w art. 20 b ustawy wskazując tylko, że pies otrzymuje certyfikat po odbyciu odpowiedniego szkolenia, wydany przez uprawniony do tego podmiot prowadzący szkolenie psów asystujących, wpisany do rejestru podmiotów uprawnionych do wydawania certyfikatów. Wprowadzie rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego (Dz.U. z 2010 r., nr 64 poz. 399), doprecyzowuje te kwestie, jednak

wydać się, że taki sposób uregulowania jest zbyt ogólny i powinien ulec zmianom. Należy określić umiejętności jakie powinien spełniać pies asystujący po odbyciu szkolenia. Jest to bardzo istotne, ponieważ poziom umiejętności psa i stopień jego wyszkolenia może przekładać się na bezpieczeństwo, zdrowie, a nawet życie osoby z niepełnosprawnością.

Warto rozważyć wprowadzenie obowiązku cyklicznej weryfikacji podmiotów zajmujących się szkoleniem psów i wydawaniem certyfikatów w celu sprawdzenia czy spełniają one nadal warunki do znajdowania się w rejestrze prowadzonym przez Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych.

Zagadnieniem wymagającym uzupełnienia jest procedura uzyskiwania certyfikatu dla psa asystującego wyszkolonego za granicą (obecnie w sposób skrótowy reguluje to § 13 Rozporządzenia o wydawaniu certyfikatów). Należałoby wskazać, że taki pies musi reprezentować poziom wyszkolenia określony przez przepisy polskie. Należy także ustanowić mechanizm weryfikowania tego wyszkolenia na przykład na podstawie przekazania określonych dokumentów, potwierdzających wyszkolenia psa zgodnie ze standardami równoważnymi z regulacjami polskimi lub na podstawie rzeczywistej oceny umiejętności.

Rekomendacje:

Omówiona w powyższym punkcie problematyka dotyczy bardzo szczegółowych uregulowań z zakresu szkolenia psów asystujących. Zatem nie przedstawia się propozycji stricte legislacyjnych.

6. Utworzenie centralnego ośrodka szkolenia psów asystujących

Innym proponowanym rozwiązaniem jest utworzenie centralnego ośrodka zajmującego się szkoleniem i certyfikacją psów przewodników. W tym celu proponuje się przyjęcie przez Radę Ministrów stosownej uchwały dającej podwaliny do powołania takiej placówki.

Ośrodek, który podlegałby Pełnomocnikowi Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych przejąłby cały proces dotyczący trenowania psów przewodników - od wychowania szczenięcia, aż do okresu życia po zaprzestaniu pełnienia funkcji psa asystującego. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, iż psy asystujące powinny zostać otoczone opieką na każdym etapie życia. Każdy okres życia takiego psa jest

bardzo ważny i co istotne niezwykle kosztowny. Znalezienie osób, które będą opiekować się takim czworonogiem nie należy do łatwych. Odpowiednia selekcja opiekunów oraz monitorowanie zdrowia potencjalnego psa asystującego również należałoby do zadań ośrodka.

Kolejny etap to odpowiedni trening. Utworzenie centralnej placówki pozwoli na zgromadzenie w jednym miejscu najlepszych specjalistów w tej dziedzinie. Po zakończeniu pracy pies asystujący powinien trafić w dobre ręce. Tu również istotne byłoby podjęcie stosownych działań przez rekomendowaną placówkę. Przy okazji powołania szkoły dla psów asystujących należałoby opracować zasady finansowego wsparcia dla osób, które opiekują się psami, poruszają się przy ich pomocy i opiekują się nimi w ostatnich latach życia. Przede wszystkim jednak utworzenie takiej placówki przyczyniłoby się do zwiększenia dostępności psów asystujących w Polsce. Zaplanowane wskaźniki, które zostały wspomniane przy okazji omawiania strategii na rzecz osób z niepełnosprawnościami są bardzo niskie, dlatego warto powołać opisany ośrodek.

Warto podkreślić, iż opisane rozwiązanie nie jest niczym nowym. Szkoła kompleksowo zajmująca się psami asystującymi działa w Republice Czeskiej.

Placówka ta może pochwalić się dużą ilością wyszkolonych psów asystujących. Pies asystujący otoczony jest opieką przez całe życie. Wśród niewidomych Czechów jest to bardzo popularna forma wsparcia. Obywatele tego kraju z dysfunkcją wzroku mogą liczyć na refundację kosztów utrzymania tego zwierzęcia.

7. Obowiązek posiadania zaświadczenia o szczepieniach weterynaryjnych

Wracając do omawiania przepisów ustawy rehabilitacyjnej wątpliwości budzi zapis o konieczności posiadania zaświadczenia o wykonaniu szczepień weterynaryjnych. Ustawa nie reguluje na czyje żądanie należy taki dokument okazać. Zdaniem doktryny istnienie takiego przepisu jest kontrowersyjne również ze względu na fakt, iż co do zasady każdy pies powinien mieć wykonane tego rodzaju szczepienia i jego posiadacz jest za to odpowiedzialny. Ta ogólna zasada powinna być wystarczająca, zwłaszcza, że w świetle przepisów kodeksu cywilnego o odpowiedzialności za czyny zwierząt oraz ust. 3 omawianego art. 20a ustawy, który stanowi, że uprawnienie do wstępu do miejsc użyteczności publicznej nie zwalnia osoby niepełnosprawnej z odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez psa asystującego. Zatem, omawiana

kwestia powinna zostać doprecyzowana. Warto rozważyć usunięcie obowiązku posiadania zaświadczenia o szczepieniach, o którym mowa w Art. 20a ust 4 ustawy rehabilitacyjnej.

Rekomendacja:

Zmienia się Art. 20a ust 4 w sposób następujący:

„4. Warunkiem skorzystania z uprawnienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, jest wyposażenie psa asystującego w uprząż oraz posiadanie przez osobę niepełnosprawną certyfikatu potwierdzającego status psa asystującego.”

8. Odpowiednie kontrastowe oznaczenie psa asystującego oraz jednolity wzór certyfikatu

Pies asystujący musi być odpowiednio oznaczony, po to aby każda osoba mogła się łatwo zorientować, że w jej otoczeniu znajduje się pies wspomagający osobę z niepełnosprawnością. W identyfikacji takiego zwierzęcia pomaga specjalna uprząż, w którą są one wyposażone podczas pracy, należy jednak rozważyć, czy to oznaczenie jest wystarczające i jednoznaczne. Głosy w tej sprawie są podzielone. Warto się nad tym zastanowić zwłaszcza w kontekście postulatu, aby w świetle kodeksu drogowego osoba niewidoma poruszająca się psem asystującym była traktowana na równi z osobą niewidomą z białą laską. Należy zastanowić się nad odpowiednią kolorystyką oznaczenia psa przewodnika oraz ujednoczenie tych oznaczeń.

Regulacje zawarte w rozporządzeniu certyfikacyjnym bardzo pobieżnie traktują to zagadnienie. Jest to duże niedopatrzenie i konieczna jest nowelizacja rozporządzenia w tej materii. Obecnie w przywołanym rozporządzeniu określono, iż koszty wydania certyfikatu finansowane są ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na wniosek organizacji, która jest uprawniona do wydawania takiego dokumentu.

Warto dodać, iż certyfikat zawiera m.in.:

- 1) miejsce i datę wydania certyfikatu;
- 2) numer i datę wpisu do rejestru prowadzonego przez Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych;
- 3) rasę, imię oraz datę urodzenia psa;

- 4) imię i nazwisko osoby z niepełnosprawnością, której pies asystujący będzie służył;
- 5) podstawę prawną wydania certyfikatu oraz pieczęć i podpis podmiotu wydającego certyfikat.

Każdy certyfikat ma numer nadawany przez podmiot prowadzący szkolenie. Podmioty te są również zobowiązane prowadzić dokumentację szkolenia.

Ustawa rehabilitacyjna nie upoważniła Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych do określenia wzoru certyfikatu, potwierdzającego status psa asystującego. Jest to brak, który należy niezwłocznie usunąć. Certyfikat jako dokument dający określone uprawnienia, powinien być jednoznacznie ustalony i jednakowy, bez względu na podmiot szkolący, który go wydaje.

Rekomendacja:

Omówione zagadnienie wymaga precyzyjnego określenia z zakresu szkolenia psów asystujących i wiedzy z obszaru tyflopädagogiki, dlatego nie wskazano szczegółowych rozwiązań.

IV. Ustawa o Uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego

1. Zmiany w ustawie o uprawnieniach do ulgowych przejazdów

Ustawa o Uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U. z 2018 r., poz. 295 ze zm.) traktuje psa przewodnika na równi z przewodnikiem będącym osobą fizyczną. Ustawodawca przyznał prawo zakupu biletu ze zniżką 95%. Zasadnym byłoby wprowadzenie zasady, zgodnie z którą pies asystujący (w tym pies przewodnik osoby niewidomej będzie podróżował bezpłatnie). Jako przykład dobrej praktyki należy wskazać działania spółki PKP Intercity, która w 2018 roku wprowadziła zmiany w Regulaminie Przewozu Osób, Rzeczy i Zwierząt, zgodnie z którymi wszystkie osoby z niepełnosprawnościami są uprawnione do bezpłatnego przewozu psa asystującego pociągami tej spółki, bez względu na rodzaj psa.

Rekomendacje:

Należy zmienić wyliczenie do Art. 2 ust 1 w sposób następujący:

„Do ulgi 100% przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego, na podstawie biletów jednorazowych, są uprawnione następujące podmioty:

Następnie w przywołanym przepisie należy dodać pkt 6 w brzmieniu:

„6. Pies asystent osoby z niepełnosprawnością.”

Dodać należy przepis, który przyzna uprawnienie do bezpłatnego podróżowania psom asystującym, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych we wszystkich rodzajach transportu autobusowego.

W tym celu, w Art. 2 proponuje się dodanie ust 2b w brzmieniu:

„2b. Do ulgi 100% przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego autobusowego w komunikacji zwykłej, pospiesznej, przyspieszonej i ekspresowej, uprawniony jest pies asystujący, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

Doprecyzowania wymaga definicja przewodnika osoby niewidomej zawarta w Art. 1a ust. 4 pkt 3 ustawy. Definiując psa przewodnika należy wskazać, iż chodzi o psa asystującego, o którym mowa w ustawie rehabilitacyjnej. W ten sposób zostanie zapewnione odwołanie do definicji legalnej znajdującej się we wspomnianej ustawie.

Rekomendacja:

W Art. 1a ust. 4 pkt 3 przyjmuje następujące brzmienie:

„3) opiekunach lub przewodnikach - należy przez to rozumieć jedną osobę pełnoletnią, a w przypadku osoby niewidomej - osobę, która ukończyła 13 lat, albo psa asystującego, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

2. Zmiany w rozporządzeniu w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów.

W ślad za proponowanymi zmianami w ustawie dotyczącej uprawnień do ulgowych biletów w transporcie zbiorowym proponuje się znowelizowanie rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Budownictwa w sprawie rodzajów dokumentów

poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U. z 2017 r., poz. 810).

Rekomendacja:

Wprowadza się paragraf 2a w brzmieniu:

„§ 2a. Dokumentem poświadczającym uprawnienie do ulgi 100% przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego oraz autobusowego, jest certyfikat psa przewodnika, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

V. Prawo o ruchu drogowym

Kolejnym aktem prawnym, wymagającym uwzględnienia regulacji dotyczących psów przewodników jest ustawa Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2023 r., poz. 1047).

Art. 2 zawiera definicje ustawowe. Mając na uwadze, iż pies przewodnik osoby niewidomej jest uczestnikiem ruchu drogowego, należy rozważyć umieszczenie stosownej definicji we wspomnianym artykule.

Legalne uregulowanie statusu psa przewodnika w kodeksie drogowym otworzyłoby drogę do traktowania tego zwierzęcia jako uczestnika ruchu drogowego, a w przypadku naruszenia jego sprawności lub pozbawienie życia między innymi przez kierujących pojazdami, rowerami czy hulajnogami elektrycznymi pozwoliłoby na wyegzekwowanie sankcji.

Rekomendacja:

W Art. 2 pkt 17 - definicja uczestnika ruchu otrzymuje następujące brzmienie:

„17) uczestnik ruchu - pieszego, osobę poruszającą się przy użyciu urządzenia wspomagającego ruch, kierującego, a także inne osoby przebywające w pojeździe lub na pojeździe znajdującym się na drodze oraz psa asystującego towarzyszącego osobie niewidomej.”

W Art. 15a, który określa zasady poruszania się przy użyciu urządzeń wspomagających ruch należy dodać przepis nakładający obowiązek zachowania szczególnej ostrożności wobec osób niewidomych poruszających się z białą laską lub z psem przewodnikiem.

Rekomendacja:

Dodaje się Art 15a ust 3a w brzmieniu

„3a) Osoba poruszająca się przy użyciu urządzenia wspomagającego ruch, korzystając z drogi dla pieszych lub drogi dla pieszych i rowerów, jest obowiązana do zachowania szczególnej ostrożności wobec osób niewidomych poruszających się z białą laską lub z psem przewodnikiem”

Należy znowelizować przepisy Art. 26, który określa obowiązki kierującego pojazdem wobec pieszych.

Ust 7. Wskazanego przepisu stanowi, iż w razie przechodzenia przez jezdnię osoby niepełnosprawnej, używającej specjalnego znaku lub osoby o widocznej ograniczonej sprawności ruchowej, kierujący jest obowiązany zatrzymać pojazd w celu umożliwienia jej przejścia.

Rekomendacja:

Przepis ten powinien przyjąć następującą postać:

„7) W razie przechodzenia przez jezdnię osoby z niepełnosprawnością używającej specjalnego znaku, osoby niewidomej poruszającej się z białą laską lub z psem asystującym albo osoby o widocznej ograniczonej sprawności ruchowej, kierujący jest obowiązany zatrzymać pojazd w celu umożliwienia jej przejścia.”

Podobna regulacja powinna znaleźć się w Art 33, który określa obowiązki osób poruszających się rowerem.

Rekomendacja:

Należy dodać Art 33 ust 1b w brzmieniu:

„1b. Kierujący rowerem ma obowiązek zachować szczególną ostrożność w trakcie przechodzenia przez drogę rowerową osób niewidomych z białą laską lub z psem asystującym.”

Obowiązek zachowania szczególnej ostrożności wobec pieszego poruszającego się z białą laską lub psem przewodnikiem powinien dotyczyć również kierujących hulajnogą elektryczną i urządzeniem transportu osobistego. W związku z tym odpowiednie regulacje powinny zostać zamieszczone w Art. 33a i 33b kodeksu drogowego. Wraz z pojawieniem się hulajnóg elektrycznych oraz urządzeń transportu

osobistego osoby niewidome narażone są na kolizje z kierującymi wspomnianymi urządzeniami. W wyniku wspomnianych zdarzeń ucierpieć może również pies przewodnik, dla którego może to oznaczać zakończenie pełnienia swojej misji.

Nowelizacji wymaga Art. 42. Zgodnie z jego treścią niewidomy podczas samodzielnego poruszania się po drodze jest obowiązany nieść białą laskę w sposób widoczny dla innych uczestników ruchu.

Dyspozycja przytoczonego przepisu zakłada, iż osoba niewidoma, która samodzielnie przemieszcza się po drodze musi posiadać białą laskę.

Niedostosowanie się do powyższego przepisu jest traktowane jako wykroczenie.

Warto zatem, znowelizować przytoczony artykuł prawa drogowego w następujący sposób.

Rekomendacja:

„Art. 42. Niewidomy podczas samodzielnego poruszania się po drodze jest obowiązany nieść białą laskę w sposób widoczny dla innych uczestników ruchu lub poruszać się z odpowiednio oznakowanym psem asystującym, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

VI. Ustawa o transporcie drogowym

Kolejnym aktem prawnym, który wymaga nowelizacji jest ustawa o transporcie drogowym (Dz.U. z 2022 r., poz. 2201).

Nie zawiera ona uregulowań sankcjonujących korzystanie z psów przewodników w transporcie drogowym.

Rekomendacja:

W związku z powyższym w Art. 18a ustawy obowiązującą treść oznacza się jako ust. 1 i dodaje się ust 2 w brzmieniu:

„2. Przewoźnik wykonujący regularne przewozy osób, uwzględnia także uprawnienia pasażerów do korzystania z psów asystujących, o których mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

Zaproponowana zmiana będzie rozszerzeniem obowiązków spoczywających na podmiotach świadczących usługi transportu drogowego.

Naruszenie powyższego zobowiązania będzie traktowane jako przejaw dyskryminacji i stanowić będzie podstawę do wniesienia skargi na naruszenie praw pasażerskich, o których mowa w rozdziale 9a ustawy.

Załącznik nr 1 do omawianej ustawy zawiera WYKAZ NARUSZEŃ OBOWIĄZKÓW LUB WARUNKÓW PRZEWOZU DROGOWEGO oraz wysokość grzywien za naruszenia przepisów. Odmowa sprzedaży biletu osobie niewidomej poruszającej się z psem przewodnikiem powinna zostać uwzględniona w niniejszym katalogu. Brak sankcji sprowadza się do tego, iż w przypadku naruszenia Art. 9 Konwencji podmiot świadczący usługi transportowe w najlepszym razie otrzymywał upomnienie i wyrażał swoje ubolewanie.

Rekomendacja:

W paragrafie 6 załącznika nr 1 dodaje się pkt 4 w brzmieniu:

„6.4. Odmowa sprzedaży biletu osobie niewidomej poruszającej się z psem asystującym skutkuje karą grzywny w wysokości 1 tysiąca złotych.”

VII. Prawo przewozowe

Kolejnym aktem prawnym, który wymaga wprowadzenia przepisów gwarantujących prawo osoby niewidomej do korzystania z psa przewodnika jest ustawa Prawo przewozowe (Dz.U. z 2020 r., poz. 8 ze zm.). 1. Ustawa reguluje przewóz osób i rzeczy, wykonywany odpłatnie na podstawie umowy, przez uprawnionych do tego przewoźników, z wyjątkiem transportu morskiego, lotniczego i konnego. Znaczenie prawa przewozowego nabiera coraz większego znaczenia. Dzieje się tak, dlatego, że coraz więcej podmiotów komercyjnych świadczy odpłatny przewóz osób z wykorzystaniem aplikacji mobilnych. Również osoby niewidome korzystające z pomocy psów przewodników. Niestety, liczne są skargi osób niewidomych, którym odmawiano prawa skorzystania z przewozu ze względu na psa przewodnika. Nie trzeba dodawać, że tego typu praktyki powinny być karane, a co za tym idzie usankcjonowane odpowiednimi przepisami. Istotne jest również stworzenie odpowiednich regulacji w treści ustawy.

Przepis, który reguluje obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków podróży osobom z niepełnosprawnościami znajduje się w Art. 14. ust 2.

Zgodnie z brzmieniem przywołanego przepisu przewoźnik powinien podejmować działania ułatwiające podróżnym, w szczególności osobom o ograniczonej zdolności ruchowej oraz osobom niepełnosprawnym, korzystanie ze środków transportowych.

Powyższe sformułowanie jest bardzo ogólne. Jest, można powiedzieć, generalnym postulatem skierowanym do przewoźników.

Rekomendacja:

W związku z powyższym proponuje się uzupełnienie tego przepisu o obowiązek przestrzegania prawa osób niewidomych do korzystania z psów przewodników.

Omawiany przepis nie przewiduje sankcji za jego naruszenie, dlatego należy uzupełnić przepisy odszkodowawcze stanowiące rozdział 10 omawianej ustawy.

Rekomendacja:

W tym celu proponuje się dodanie Art. 85a. W przypadku naruszenia przepisu Art. 14 ust 2 ustawy, osobie z niepełnosprawnością (w tym osobie niewidomej korzystającej z psa asystującego) przysługuje odszkodowanie od 2 do 5 tysięcy złotych.

VIII. Ustawa o publicznym transporcie zbiorowym

Kolejną ustawą poddaną analizie jest ustawa o publicznym transporcie zbiorowym (Dz.U. z 2022 r., poz. 1343 ze zm.). Omawiany akt prawny określa zasady organizacji i funkcjonowania regularnego przewozu osób w publicznym transporcie zbiorowym realizowanego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz w strefie transgranicznej, w transporcie drogowym, kolejowym, innym szynowym, linowym, linowo terenowym, morskim oraz w żegludze śródlądowej. Określa ona również zasady finansowania regularnego przewozu osób w publicznym transporcie zbiorowym.

Jest to akt prawny ściśle powiązany z omawianymi już ustawami o transporcie drogowym oraz o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami transportu zbiorowego.

Rozdział piąty ustawy zawiera przepisy dotyczące funkcjonowanie publicznego transportu zbiorowego. W Art. 46 wskazano zasady funkcjonowania tegoż transportu. Przepis ten jako jedną z zasad wskazuje obowiązek respektowania ustawowych ulg przysługujących między innymi osobom z niepełnosprawnościami.

Rekomendacja:

W celu zagwarantowania lepszej ochrony osobom niewidomym poruszającym się z psem przewodnikiem w Art. 47 ust 1 po pkt 6 proponuje się dodanie pkt 6a w następującym brzmieniu:

„6a. Niedozwolone jest odmawianie osobie niewidomej podróżującej z psem asystującym, o który mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych korzystanie z publicznego transportu zbiorowego.”

Włączenie powyższego przepisu do tekstu ustawy stanowić będzie podstawę do nałożenia kary pieniężnej w wysokości określonej w załączniku do omawianej już ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym.

IX. Prawo lotnicze wraz z rozporządzeniem w sprawie podstawowych przepisów porządkowych

1. Ustawa Prawo lotnicze

Kontynuując wątek mobilności osób niewidomych, którym towarzyszy pies przewodnik należy przeanalizować przepisy ustawy Prawo lotnicze (Dz.U. z 2022 r., poz. 1235). Wspomniana ustawa reguluje stosunki prawne z zakresu lotnictwa cywilnego. Zatem, do jej zastosowania nie mają regulacje dotyczące lotnictwa wojskowego.

DZIAŁ X ustawy dotyczy przewozów lotniczych. Nie zawiera on przepisów, które wskazywałyby możliwość bezpłatnego podróżowania samolotem psa przewodnika osoby niewidomej. Taka regulację należy zatem wywieść z Art. 20a ustawy rehabilitacyjnej, jednak powinna ona zostać potwierdzona w treści omawianej ustawy. Do dobrych praktyk należy zaliczyć stosowanie takiej zasady przez zdecydowaną większość linii lotniczych.

Rekomendacja:

W Art. 191 po ust 6 dodaje się ust 6a w brzmieniu:

„6a Każdy przewoźnik lotniczy zobowiązany jest do przestrzegania prawa osoby niewidomej do odbywania podróży statkiem powietrznym z psem asystującym, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Podróż psa asystującego odbywa się bezpłatnie.”

2. Rozporządzenie w sprawie podstawowych przepisów porządkowych

W kwestii dostępności portów lotniczych warto zwrócić uwagę na rozporządzenie Ministra Transportu Budownictwa i Gospodarki Morskiej w sprawie podstawowych przepisów porządkowych związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa i ochrony lotów oraz porządku na lotnisku (Dz.U. z 2012 r., poz. 1023).

Zgodnie z par. 2 ust 1 pkt 5 1. na terenie lotniska zabrania się wprowadzania na teren terminali pasażerskich zwierząt z wyjątkiem psów służbowych i psów asystujących osobom niepełnosprawnym, poza przypadkami nadawania zwierząt do przewozu lotniczego.

Mamy tutaj do czynienia z wyjątkiem od przesłanki negatywnej.

Niestety w tym przypadku również nie wprowadzono przepisów, które nakładałyby karę finansową na osoby, które nie przestrzegają przytoczonego wyjątku.

Rekomendacja:

Zatem, w omawianym rozporządzeniu proponuje się dodanie paragrafu 5 w brzmieniu:

„5. W przypadku odmowy zastosowania wyjątku, o którym mowa w par. 2 ust 1 pkt 5 zarządzający lotniskiem podlega karze grzywny w wysokości do 2 tysięcy złotych.”

X. Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych

Przepisy dotyczące psów asystujących znajdują się w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2022 r., poz. 2647 ze zm.).

Jednym z przywilejów, określonym w tej ustawie jest ulga rehabilitacyjna. Przysługuje ona podatnikom będącym formalnie osobami niepełnosprawnymi lub podatnikom,

którzy mają na utrzymaniu takie osoby, w związku z poniesieniem przez nie wydatków na cele rehabilitacyjne oraz związanych z ułatwieniem wykonywania codziennych czynności życiowych.

Zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt 6 ustawy wydatki na cele rehabilitacyjne oraz wydatki związane z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych, poniesione w roku podatkowym mogą być odliczone od dochodu:

- podatnika będącego osobą niepełnosprawną,
- lub podatnika, na którego utrzymaniu są wymienione w ustawie osoby z niepełnosprawnością.

Jedną z kategorii wydatków, które można odliczyć w ramach ulgi rehabilitacyjnej stanowią wydatki poniesione do określonej kwoty.

W tym przypadku wartością graniczną jest kwota 2 280 złotych.

Do tej kategorii zaliczamy między innymi utrzymanie psa asystującego, o którym mowa w ustawie o rehabilitacji.

W przypadku tego odliczenia ustawodawca nie wprowadził wymogu posiadania dokumentów stwierdzających wysokość wydatków na ten cel, jednakże na żądanie organów podatkowych osoba z niepełnosprawnością ma obowiązek okazać certyfikat potwierdzający status psa asystującego.

W tym przypadku również nie trzeba przedkładać dokumentów stanowiących dowód poniesienia kosztów związanych z utrzymaniem psa przewodnika.

Mając na uwadze wciąż rosnące koszty utrzymania psa przewodnika przyjęta w prawie podatkowym regulacja jest co do zasady błędna. Omawiane odliczenie powinno znaleźć się w grupie wydatków nielimitowanych. Osoba niewidoma posiadająca psa przewodnika i ponosząca z tego tytułu koszty jego utrzymania w łatwy sposób może przedstawić dokumenty w postaci faktur lub dowodów płatności, które wykażą realny koszt utrzymania wyszkolonego zwierzęcia.

Nie trzeba dodawać, że omawiane koszty stale rosną i dotyczą takich aspektów życia czworonoga jak wyżywienie, opieka medyczna i pielęgnacja.

Szacuje się, że roczne koszty utrzymania psa przewodnika mieszczą się w kwocie od 4 do 6 tysięcy złotych. Dlatego proponuje się zmianę omawianego przepisu i

zniesienia limitu odliczenia kosztu utrzymania psa przewodnika przy jednoczesnym obowiązku udokumentowania tego odliczenia.

Rekomendacja:

W celu realizacji omówionego postulatu - odliczanie wydatków związanych z utrzymaniem psa asystującego, należy dokonać zmian w Art. 26 ust 7c ustawy podatkowej.

W związku z tym w Art. 26 ust 7c zdanie pierwsze przyjmuje następujące brzmienie:

„7c. W przypadku wydatków, o których mowa w ust. 7a pkt 7 i 14, nie jest wymagane posiadanie dokumentów stwierdzających ich wysokość.”

XI. Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych

Kolejną ustawą, która wymaga zmiany obowiązujących przepisów jest ustawa o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 70).

Zgodnie z Art. 18a. ust 1 ustawy rada gminy może wprowadzić opłatę od posiadania psów. Opłatę pobiera się od osób fizycznych posiadających psy.

Ust. 2. zawiera katalog podmiotów, od których nie pobiera się wspomnianej opłaty.

Wymieniono wśród nich osoby z niepełnosprawnością w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych - z tytułu posiadania psa asystującego.

Przedmiotowym zwolnieniem powinny zostać objęte osoby, które zdecydują się wychowywać psy przeznaczone do szkolenia na psy asystujące oraz takie, które będą zajmować się psem, który pełnił funkcje psa asystującego, w tym psa przewodnika osoby niewidomej. W tym celu niezbędne będzie uzyskanie od osoby, która korzystała z psa asystującego lub podmiotu szkolącego odpowiedniego zaświadczenia.

Rekomendacja:

W związku z powyższym po Art. 18a w ust 2 po pkt 2a dodaje się pkt 2b w brzmieniu:

„2b) osób, które wychowują psy przewidziane do pełnienia roli psa asystującego, oraz osoby, które posiadają psa będącego w przeszłości psem asystującym. Wyżej

wskazane osoby powinny posiadać stosowne zaświadczenie od podmiotów szkolących psy asystujące.”

XII. Ustawa o ochronie przyrody

W kontekście dostępności przestrzeni publicznej dla osób poruszających się z psami asystującymi należy znowelizować przepisy ustawy o ochronie przyrody (Dz.U. z 2023 r., poz. 1336 ze zm.).

Zgodnie z Art. 15, ust 6, który określa zakazy obowiązujące na terenie parków narodowych i rezerwatów przyrody, organizowanie i prowadzenie szkoleń ratowników górskich i psów ratowniczych, w tym psów lawinowych, na obszarze parku narodowego poza terenami udostępnionymi na podstawie art. 12 ust. 2, przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego na danym obszarze, wymaga uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.

Rekomendacja:

Celem lepszego wyszkolenia psa asystującego zasadnym jest rozszerzenie przywołanego przepisu o te zwierzęta.

W związku z powyższym Art. 15 ust 6 przyjmuje następujące brzmienie:

„6. Organizowanie i prowadzenie szkoleń ratowników górskich i psów ratowniczych, w tym psów lawinowych oraz psów asystujących, o których mowa w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, na obszarze parku narodowego poza terenami udostępnionymi na podstawie art. 12 ust. 2, przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego na danym obszarze, wymaga uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.”

Ustawa o ochronie przyrody zezwala osobom z psami asystującymi przebywanie na terenie parków narodowych oraz w rezerwach przyrody - Art. 15 ust 1 pkt 16.

Rekomendacja:

Przytoczony przepis powinien obejmować wszystkie formy ochrony przyrody, które zostały wymienione w Art 6 ustawy o ochronie przyrody.

Zatem, w Art. 15 ust 1 po pkt 16 proponuje się dodać pkt 16a w brzmieniu:

„16a. Wyjątek, o którym mowa w Atr.15 ust 1 pkt 16 dotyczy wprowadzania psów asystujących obejmuje również inne formy ochrony przyrody, o których mowa w Art. 6 ustawy”.

XIII. Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia

Przepisy odnoszące się do psów asystujących znajdują się w ustawie o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. z 2023 r., poz. 1448 ze zm.). Należy zauważyć, że wciąż wiele kontrowersji budzi wprowadzanie psa do obiektów gastronomicznych i punktów handlu żywnością.

Zgodnie z Art. 59a Podmioty działające na rynku spożywczym, prowadzące zakłady obrotu żywnością lub gastronomii, obowiązane są uwzględniać w procedurach dotyczących dobrej praktyki higienicznej oraz wdrażania i stosowania zasad systemu HACCP prawo wstępu i korzystania z tych zakładów przez osoby niepełnosprawne z psem asystującym w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Oznacza to, że powyższe podmioty muszą tak zorganizować swoją pracę i przechowywanie oraz serwowanie żywności, by obecność psa asystującego nie stanowiła żadnego utrudnienia ani zagrożenia dla bezpieczeństwa i higieny obiektu i zgromadzonych produktów.

Rekomendacja:

Powyższa regulacja powinna uwzględniać podmioty szkolące psy, które w przyszłości będą pomagać osobom niewidomym. Zatem, wstęp do podmiotów zajmujących się gastronomią i wytwarzających żywność powinien zostać zagwarantowany trenerom psów asystujących.

Zatem Art. 59a przyjmuje brzmienie:

„Art. 59a Podmioty działające na rynku spożywczym, prowadzące zakłady obrotu żywnością lub gastronomii, obowiązane są uwzględniać w procedurach dotyczących dobrej praktyki higienicznej oraz wdrażania i stosowania zasad systemu HACCP prawo wstępu i korzystania z tych zakładów przez osoby niepełnosprawne z psem asystującym w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz trenerów psów asystujących.”

Warto rozważyć umieszczenie przepisu sankcjonującego naruszenie omawianego uprawnienia.

Rekomendacja:

W Art. 103 w ust 1 dodaje się pkt 11 w brzmieniu:

„11) Kto narusza przepis Art. 59a podlega karze pieniężnej w wysokości do 5 tysięcy złotych.”

XIV. Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. z 2022 r., poz. 2240 ze zm.), jest jednym z aktów prawnych, który dał osobom z niepełnosprawnościami liczne narzędzia gwarantujące dostępność przestrzeni publicznej wraz z mechanizmami pozwalającymi egzekwować zapisy ustawowe. Krytyczna lektura ustawy wskazuje na konieczność doprecyzowania przepisów dotyczących zapewniania dostępności osobom niewidomym poruszającym się z psem asystującym.

Omawiana ustawa umożliwi osobie z niepełnosprawnością złożenia wniosku o zapewnienie dostępności. W przypadku, otrzymania decyzji odmownej, osoba zainteresowana może złożyć skargę do Prezesa Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Prezes Funduszu może wydać decyzję nakazującą zapewnienie dostępności zgodnie z oczekiwaniem wnioskodawcy, może też odmówić nakazania podmiotowi publicznemu zapewnienia dostępności, w przypadku, gdy podmiot publiczny wykaże, że nie zapewnił dostępności, w szczególności ze względów technicznych lub prawnych, a zapewnił dostęp alternatywny, o którym mowa w art. 7 ustawy. Powyższa regulacja wymaga doprecyzowania.

Rekomendacja:

Należy wskazać, iż zastosowanie dostępu alternatywnego nie dotyczy zapewnienia wstępu do budynku osobie poruszającej się z psem asystującym.

W związku z tym po Art. 7 ust 1 dodaje się ust 1a w brzmieniu:

„1a. Zapewnienie dostępu alternatywnego nie stosuje się do osoby niewidomej poruszającej się z psem asystującym, o którym mowa w art. 2 pkt 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

Ponadto procedura skargowa na brak dostępności nie powinna być ograniczona do jednej instancji.

Rekomendacja:

W tym celu w Art. 32 po ust 7 należy dodać ust 8 w brzmieniu:

„8. Na decyzje, o których mowa w ust 5 i 6 skarżącemu przysługuje odwołanie do wojewódzkiego Sądu Administracyjnego.”

Na koniec rozważań poświęconych niniejszej ustawie warto wspomnieć, iż na podstawie jej przepisów Sąd Rejonowy w Ostrowi Mazowieckiej określił procedurę wejścia na teren sądu Rejonowego osoby niewidomej z psem asystującym. Poprzez przygotowanie procedury sąd chce zapewnić równy dostęp osobom z niepełnosprawnością do obiektów użyteczności publicznej, w tym do budynków przeznaczonych na potrzeby wymiaru sprawiedliwości oraz likwidować bariery, a także realizować minimalne wymagania służące zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

XV. Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych

Aktem prawnym pozornie tylko niezwiązanym z omawianym zagadnieniem jest ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz.U. z 2023 r., poz. 1440 ze zm.)

Dyskusyjny pozostaje Art. 8 ust 1 zgodnie, z którym jeżeli wiązałoby się to z poniesieniem nadmiernych kosztów, podmiot publiczny, z wyłączeniem podmiotów, o których mowa w art. 2 pkt 1-4, których zadaniem publicznym jest prowadzenie działalności na rzecz osób niepełnosprawnych lub osób starszych, może nie zapewniać dostępności cyfrowej elementów strony internetowej lub elementów aplikacji mobilnej.

Obowiązek zapewnienia dostępności elementów stron internetowych jak również aplikacji mobilnych powinien dotyczyć wszystkich podmiotów publicznych. Przepis ten nie powinien zawierać żadnych odstępstw.

Rekomendacja:

W Art. 8 ustawy należy uchylić ust 1.

Art. 10 reguluje kwestię sporządzania deklaracji dostępności przez podmioty publiczne.

Ustęp 4 przywołanego przepisu szczegółowo określa zawartość deklaracji.

Rekomendacja:

Proponuje się dodanie pkt 6a w brzmieniu:

„6a. informację lub link do informacji o dostępności siedziby podmiotu publicznego dla osób niewidomych poruszających się z psem asystującym, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

XVI. Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta

Kolejną omawianą ustawą jest ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, (Dz.U. z 2023 r., poz. 1545ze zm.).

Ustawa określa: prawa pacjenta, zasady udostępniania dokumentacji medycznej, obowiązki podmiotów udzielających świadczeń zdrowotnych związane z prawami pacjenta, tryb powoływania, odwoływania i kompetencje Rzecznika Praw Pacjenta, postępowanie w sprawach praktyk naruszających zbiorowe prawa pacjentów, a także zasady, wysokość oraz tryb przyznawania świadczenia kompensacyjnego w przypadku zdarzeń medycznych.

Rozważając propozycje uzupełnienia przepisów niniejszej ustawy należy dokonać nowelizacji rozdziału 6 - prawo do poszanowania intymności i godności pacjenta.

Odmowa prawa do poruszania się z psem przewodnikiem na terenie budynków, w których podmioty uprawnione realizują świadczenia zdrowotne jest z pewnością przejawem naruszenia godności pacjenta z niepełnosprawnością wzroku.

Rekomendacja:

W związku z powyższym proponuje się dodanie Art. 22a w brzmieniu:

„Art. 22 a. Osoby wykonująca zawód medyczny oraz osoby wykonujące zawód medyczny, inne niż udzielające świadczeń zdrowotnych, mają obowiązek respektować prawo do wstępu psa przewodnika osoby niewidomej, o którym mowa w przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w miejscu świadczenia usług zdrowotnych”.

Tak sformułowany przepis na gruncie ustawy o prawach pacjenta i rzeczniku praw pacjenta daje podstawę do dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia prawa pacjenta wynikającego wprost z innych przepisów tej ustawy.

Warto rozważyć również zmianę tytułu rozdziału jedenastego - Prawo pacjenta do przechowywania rzeczy wartościowych w depozycie. Przepisy tego rozdziału powinny uwzględniać zapewnienie możliwości pozostawienia psa przewodnika osoby niewidomej na czas wykonania świadczenia zdrowotnego na przykład w czasie dłuższej hospitalizacji.

W tym celu warto rozszerzyć delegację ustawową i zobowiązać Ministra zdrowia do określenia warunków bezpiecznego pobytu psa asystującego na terenie placówki medycznej w czasie udzielania świadczenia medycznego osobie niewidomej.

Warto zaznaczyć, iż pomieszczenie lub miejsce, w którym pies asystujący będzie przebywał w czasie udzielania świadczeń medycznych jego opiekunowi, musi zapewniać psu odpowiednie warunki takie jak bezpieczeństwo fizyczne, uniemożliwienie kradzieży, ucieczki, zaczepiania ze strony osób postronnych. Przykładowo może to być pomieszczenie ochrony, rejestracji lub informacji w placówce medycznej. Można rozważyć wprowadzenie niewielkiej odpłatności za pozostawienie psa przewodnika na terenie placówki medycznej.

Rekomendacja:

Tytuł rozdziału jedenastego omawianej ustawy przyjmuje nazwę:

Prawo pacjenta do przechowywania rzeczy wartościowych w depozycie oraz prawo do pozostawienia psa asystującego osoby niewidomej na czas wykonywania świadczenia zdrowotnego.

W związku z powyższym w Art. 39 obowiązującą treść oznacza się jako ust 1 i dodaje się ust 2 w brzmieniu:

„2. Pacjent niewidomy przebywający w podmiocie leczniczym wykonującym działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej ma prawo do pozostawienia psa asystującego, który mu towarzyszy na jego terenie. Koszty realizacji tego prawa ponosi ten podmiot, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej.”

W Art. 40 rozszerza się zakres delegacji ustawowej poprzez dodanie pkt 4 w brzmieniu:

„4) sposób zapewnienia bezpiecznych warunków przebywania psa asystującego w podmiocie leczniczym.”

XVII. Ustawa o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych

Kolejną ważną ustawą dotyczącą opieki zdrowotnej jest ustawa o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych (Dz.U. z 2023 r., poz. 151 ze zm.)

Podmioty, których dotyczy ustawa muszą spełniać określone wymogi, a na ich terenie obowiązują liczne ograniczenia. Warto zaznaczyć w przepisach, iż obostrzenia ustawowe nie dotyczą psów asystujących. Należy też wprowadzić odpowiednie sankcje.

Rekomendacja:

W Art. 38a. po ust 6 dodaje się ust 6a w brzmieniu:

„6a. Zakaz nie dotyczy przebywania psów asystujących i prowadzenia szkoleń psów asystujących.”

W Rozdziale 7 zawierającym przepisy karne w Art. 50 po ust 5 dodaje się ust 6 w brzmieniu:

„6. Kto uniemożliwia osobie niewidomej poruszającej się z psem asystującym uczestnictwa korzystania z działalności zakładów lecznictwa uzdrowiskowego oraz

poruszania się na innych obszarach, o których mowa w ustawie podlega karze grzywny.”

XVIII. Ustawa o działalności leczniczej

Ustawa o działalności leczniczej (Dz.U. z 2023 r., poz. 991) określa zasady wykonywania działalności leczniczej, zasady funkcjonowania podmiotów wykonujących działalność leczniczą niebędących przedsiębiorcami, zasady prowadzenia rejestru podmiotów wykonujących działalność leczniczą, normy czasu pracy pracowników podmiotów leczniczych, a także zasady sprawowania nadzoru nad wykonywaniem działalności leczniczej oraz podmiotami wykonującymi działalność leczniczą.

Rekomendacja:

Po Art. 15a proponuje się dodanie Art. 15b, zgodnie z którym podmiot leczniczy nie może odmówić udzielenia świadczenia zdrowotnego osobie niewidomej, której towarzyszy pies asystujący, o którym mowa przepisach ustawy o rehabilitacji zawodowej społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

XIX. Kodeks pracy

Bardzo istotnym aktem prawnym wymagającym analizy i nowelizacji jest Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r., poz. 1465 ze zm.).

Na wstępie należy wspomnieć, iż ustawa rehabilitacyjna reguluje kwestię racjonalnych dostosowań w sferze zatrudnienia. Warto podkreślić, iż w myśl Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych uniemożliwienie osobie z niepełnosprawnością skorzystania z racjonalnego usprawnienia jest dyskryminacją.

Zgodnie z Art. 23 ustawy o rehabilitacji pracodawca ma obowiązek zapewnić niezbędne racjonalne usprawnienia dla pracownika - osoby z niepełnosprawnością. Przez niezbędne racjonalne usprawnienie należy rozumieć wprowadzenie koniecznych w danej sytuacji zmian lub dostosowań do szczególnych, zgłoszonych pracodawcy, potrzeb wynikających z niepełnosprawności, jeśli przeprowadzenie takich zmian lub dostosowań nie będzie nakładać na pracodawcę nieproporcjonalnie wysokich obciążeń. Odmowę wprowadzenia niezbędnych racjonalnych usprawnień

uważa się za naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu, o której mowa w Kodeksie pracy.

Wskazany wyżej przepis ustawy o rehabilitacji stanowi implementację art. 5 Dyrektywy 2000/78/WE ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy.

Zatem, na gruncie kodeksu pracy należy umieścić przepisy gwarantujące możliwość przebywania psa przewodnika osoby niewidomej w miejscu świadczenia pracy.

W dziale czwartym Kodeksu pracy określono obowiązki pracodawcy i pracownika, zaś rozdział pierwszy określa obowiązki pracodawcy.

Rekomendacja:

W Art. 94 proponuje się dodanie ust. 11 w brzmieniu:

„11. Pracodawca zapewnia pracownikowi niewidomemu prawo do przebywania psa asystującego, o którym mowa w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych w miejscu świadczenia pracy.”

Mając na uwadze trudne warunki panujące w niektórych miejscach pracy, takie jak hałas lub obecność substancji szkodliwych warto rozważyć możliwość wprowadzenia zmian w organizacji stanowiska pracy osoby z niepełnosprawnością, które pozwoliłyby wykluczyć przeciwwskazania do obecności psa asystującego. Innym rozwiązaniem jest umożliwienie osobie niewidomej pozostawienie psa asystującego w określonym miejscu na terenie zakładu pracy na czas realizacji obowiązków, przy których obecność psa asystującego byłaby niemożliwa. Należałoby pamiętać o zapewnieniu bezpiecznych warunków, z ograniczonym dostępem osób postronnych, tak by pies w spokoju czekał na właściciela. Zasadnym byłoby, aby miejsce oczekiwania znajdowało się możliwie blisko osoby z niepełnosprawnością.

Rekomendacja:

Zatem, w Art. 94 po projektowanym ust 11 proponuje się dodanie ust 12 w brzmieniu:

„12. W przypadku niemożności zapewnienia prawa, o którym mowa w ust. 11 ze względu na trudne warunki pracy pracodawca ma obowiązek zapewnić odpowiednie miejsce, w którym pies asystujący będzie przebywał w czasie świadczenia pracy przez pracownika niewidomego.”

Ponadto pracodawca powinien zapewnić osobie z niepełnosprawnością dostatecznie duże stanowisko pracy, które psu asystującemu zapewni komfortowe warunki pobytu.

Bezpośrednio na gruncie Kodeksu pracy proponuje się rozszerzenie katalogu przerw wliczanych do czasu pracy o piętnastominutową przerwę dla niewidomego pracownika posiadającego psa przewodnika. W tym celu niezbędne jest dodanie paragrafu 3 do Art. 134 Kodeksu Pracy.

Rekomendacja:

„§ 1a. Pracownikowi niewidomemu, któremu towarzyszy pies asystujący przysługuje dodatkowa przerwa w wymiarze piętnastu minut.”

Paragraf 2 przyjmuje brzmienie:

„§ 2. Przerwy, o których mowa w § 1 i 1a, wlicza się do czasu pracy.”

W celu pełnego zagwarantowania zaproponowanych regulacji niezbędne jest uzupełnienie działu trzynastego, który dotyczy odpowiedzialności za wykroczenia przeciwko prawom pracownika. Do katalogu wykroczeń należy włączyć działania ograniczające prawo pracownika z dysfunkcją wzroku do przebywania psa przewodnika w miejscu świadczenia pracy. Takie wykroczenie podlegać będzie karze grzywny od jednego do trzydziestu tysięcy złotych.

Rekomendacja:

W Art. 281. w § 1 dodaje się ust 5e w brzmieniu:

„5e. Narusza przepisy pracownika z dysfunkcją wzroku do przebywania psa asystującego w miejscu świadczenia pracy lub nie zapewnia odpowiednich warunków pobytu psa asystującego w miejscu świadczenia pracy.”

Jako przejaw dyskryminacji w świetle Art. 11 Kodeksu pracy należy traktować sytuację, gdy pracodawca odmawia zatrudnienia osoby niewidomej, której towarzyszy pies przewodnik. Dlatego proponuje się uwzględnienie tego zakazu w przywołanym przepisie.

Rekomendacja:

W Art. 11 ust 3 przyjmuje następujące brzmienie:

„3. Jakakolwiek dyskryminacja w zatrudnieniu, bezpośrednia lub pośrednia, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność w tym ze względu na poruszanie się z psem asystującym, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony, zatrudnienie w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy - jest niedopuszczalna.”

XX. Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania

Wspominając o zakazie dyskryminacji należy wspomnieć o ustawie o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. z 2023 r., poz. 970 ze zm.).

Odnosnie do osób z niepełnosprawnością należy zwrócić uwagę, że Art 9 ustawy równościowej zapewnia ochronę tej grupie osób jedynie w wybranych sferach: kształcenia zawodowego, podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej lub zawodowej (w tym w ramach umowy cywilnoprawnej), przystępowania i działania w związkach zawodowych, organizacjach pracodawców oraz samorządach zawodowych, korzystania z instrumentów rynku pracy i usług rynku pracy.

Zatem, tylko w wyżej wymienionych obszarach osoby z niepełnosprawnościami mogą korzystać z rozwiązań, które ustawa równościowa przewidziała w sytuacji naruszenia zakazu dyskryminacji.

Jest to bardzo istotne, gdyż w tym postępowaniu sądowym stosuje się odwrócony ciężar dowodu (podobnie jak w sprawach pracowniczych), który nakłada na osobę zarzucającą naruszenie zasady równego traktowania jedynie obowiązek uprawdopodobnienia tego faktu, a druga strona zobowiązana jest wykazać, że nie dopuściła się naruszenia.

W myśl ustawy poza zakresem ochrony znajdują się inne obszary: dostęp do zabezpieczenia społecznego, usług oferowanych publicznie, opieki zdrowotnej, oświaty i szkolnictwa wyższego.

Rekomendacja:

W kontekście przedmiotowych rozważań ważne jest podjęcie prac legislacyjnych, których celem będzie zapewnienie ochrony przed nierównym traktowaniem na względu na niepełnosprawność, na jednakowym poziomie we wszystkich obszarach, których dotyczy ustawa równościowa.

W tym celu Art. 9 przyjmuje następujące brzmienie:

„Art. 9. Zakazuje się zachęcania do nierównego traktowania lub nakazywania nierównego traktowania określonego w art. 4, Art. 5 ust 6, Art. 6, art. 7 i art. 8.”

XXI. Kodeks wykroczeń

Powiązana z powyższymi rozważaniami jest ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2022 r., poz. 2151

Do niedawna karę grzywny przewidywał art. 138 Kodeksu Wykroczeń. Dotyczył on także umyślnego, bez uzasadnionej przyczyny odmawiania świadczenia usług przez przedsiębiorcę.

Niestety, wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 czerwca 2019 r. (sygn. akt K 16/17), art. 138 Kodeksu wykroczeń został uznany w części za niezgodny z art. 2 Konstytucji RP. Zgodnie z tym orzeczeniem wymieniony wyżej przepis traci moc we fragmencie "albo umyślnie bez uzasadnionej przyczyny odmawia świadczenia, do którego jest obowiązany".

Rekomendacja:

Proponuje się przywrócenie wspomnianego przepisu z przed wydania wspomnianego wyroku ze względu na ochronę osób z niepełnosprawnościami, którym odmówiono prawa wstępu z psem asystującym.

Warto dodać przepisy nakładające wysokie kary na osoby, które dopuszczają się naruszenia sprawności psa asystującego. Jak już wspomniano rekomenduje się uznanie psa asystującego za uczestnika ruchu, zatem potrącenie tego zwierzęcia przez kierującego rowerem czy hulajnogą będzie traktowane jako wykroczenie.

Rekomendacja:

W Art. 86 § 1a przyjmuje następujące brzmienie:

„§ 1a. Jeżeli następstwem wykroczenia, o którym mowa w § 1, jest spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia innej osoby lub psa asystującego, o którym mowa w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, sprawca podlega karze grzywny w wysokości nie niższej niż 1500 złotych.”

W Art. 86b w §1 ust 2 przyjmuje brzmienie:

„2. Kto na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub strefie ruchu, prowadząc pojazd mechaniczny:

2) nie zatrzymuje pojazdu w celu umożliwienia przejścia przez jezdnię osobie niepełnosprawnej, używającej specjalnego znaku, osobie niewidomej poruszającej się z białą laską lub z psem asystującym lub osobie o widocznej ograniczonej sprawności ruchowej podlega karze grzywny nie niższej niż 1500 złotych.”

XXII. Kodeks wyborczy

Niezwykle ważną ustawą w kwestii dostępności jest Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2022 r., poz. 1277 ze zm.).

Zapewnienie dostępności lokali wyborczych jest jednym z tematów, które podejmują środowiska działające na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Aktualny problemem jest zagwarantowanie dostępności wszystkich miejsc do głosowania.

Rekomendacja:

W art. 186 §1 ust 1 przyjmuje następujące brzmienie:

„1. Lokale obwodowych komisji wyborczych, o których mowa w art. 16 § 1 pkt 3, zapewnia wójt. Wszystkie lokale obwodowych komisji wyborczych powinny być dostosowana do potrzeb wyborców niepełnosprawnych.”

Warto uzupełnić przepisy omawianej ustawy w celu zagwarantowania możliwości poruszania się osoby niewidomej z psem asystującym na terenie lokalu wyborczego również w strefie oddawania głosu.

Rekomendacja:

W Art. 52 dodaje się § 5b w brzmieniu:

„§ 5b. Miejsca, o których mowa w § 5a powinny być dostępne dla osób niewidomych poruszających się z psem asystującym.”

XXIII. Ustawa o ochronie zwierząt

W ustawie o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2023 r., poz. 1580 ze zm.), należy zmienić definicję psa asystującego, która nie przystaje do dzisiejszych standardów.

Rekomendacja:

W Art. 4 pkt 20 przyjmuje brzmienie, zgodnie z którym ilekroć w ustawie jest mowa o:

„zwierzętach wykorzystywanych do celów specjalnych" - rozumie się przez to zwierzęta, których profesjonalna tresura oraz używanie odbywa się na podstawie odrębnych przepisów, regulujących szczegółowe zasady działania jednostek Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Agencji Wywiadu, Policji, Straży Granicznej i innych formacji podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, Krajowej Administracji Skarbowej, ratownictwa oraz regulujących zasady szkolenia i wykorzystania psów asystujących, o których mowa w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.”

Na gruncie ustawy należy wprowadzić wyższe kary za uśmiercenie lub kradzież psa asystującego.

Rekomendacja:

W Art. 35. po ust 1a dodaje się ust 1b i 1c w brzmieniu:

„1b. Kto zabija, uśmierca psa asystującego albo dokonuje uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1-4 lub dopuszcza się kradzieży psa asystującego podlega karze pozbawienia wolności do lat 5.

1c. Tej samej karze podlega ten, kto znęca się nad psem asystującym.”

XXIV. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Należy podjąć prace legislacyjne w celu zmiany rozporządzenia MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, (Dz.U. z 2015 r. poz. 926), poprzez uwzględnienie utrzymania psa asystującego – przewodnika osoby niewidomej w wykazie zadań dofinansowywanych ze środków Państwowego Funduszu do spraw Osób Niepełnosprawnych.

Jednym z aspektów posiadania psa przewodnika jest korzystny wpływ na kondycję psychofizyczną, a także na zaspokojenie potrzeb emocjonalnych. Pies przewodnik ma ogromny wpływ na całokształt funkcjonowania społecznego osoby niewidomej. Zatem, uwzględnienie wykazie zadań dofinansowywanych ze środków funduszu utrzymania psa asystującego z pewnością umożliwi lub w znacznym stopniu ułatwi osobie niewidomej wykonywanie podstawowych, codziennych czynności lub kontaktów z otoczeniem.

Ponadto umieszczenie wspomnianego zadania w rozporządzeniu w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych umożliwiłoby uwzględnienie tej formy wsparcia w Systemie Obsługi Wsparcia PFRON. Obecnie dofinansowanie utrzymanie psa asystującego przez niektóre powiaty realizowane jest w ramach dofinansowania do likwidacji barier w komunikowaniu się. Jest to jednak bardzo wątpliwa podstawa do udzielania takiego wsparcia.

Rekomendacja:

W § 2. dodaje się pkt 8 w brzmieniu:

„8) Utrzymanie psa asystującego.”

Podsumowanie

Zważywszy na szeroki wachlarz omówionych aktów prawnych warto w tym miejscu przypomnieć propozycje zmian przepisów prawnych, których celem jest stworzenie odpowiedniego środowiska dla osób niewidomych poruszających się z psem asystującym.

1. W celu uniknięcia trudności interpretacyjnych niezbędne jest ujednoczenie terminologii dotyczącej psów asystujących we wszystkich aktach prawnych.
2. W ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych należy wprowadzić przepisy nakładające karę grzywny na podmioty kwestionujące prawo wstępu na ich teren osobom niewidomym z psami asystującymi.
3. Należy zobowiązać inne Kościoły i związki wyznaniowe do przyjęcia standardów dotyczących dostępności dla wyżej wymienionych osób, którym towarzyszy pies asystujący.
4. Należy opracować kompleksowy system szkolenia psów asystujących oraz zasady opieki nad tymi zwierzętami.

W tym celu proponuje się rozszerzenie przepisów ustawy rehabilitacyjnej oraz aktów wykonawczych do ustawy lub na mocy odrębnej uchwały Rady Ministrów powołanie centralnego ośrodka szkolenia psów asystujących.

5. Uprawnienia, o których mowa w ustawie o rehabilitacji należy rozszerzyć na osoby, które zajmują się wychowaniem psów przed rozpoczęciem właściwego procesu ich szkolenia.
6. Kolejne zagadnienia wymagające doprecyzowania to: wprowadzenie wymogu czasowej weryfikacji podmiotów szkolących psy asystujące, wprowadzenie jednolitego wzoru certyfikatu psa asystującego, uściślenie kwestii potwierdzania certyfikatu psa wyszkolonego za granicą oraz wprowadzenie przepisów zakładających oznaczanie psów asystujących w sposób bardziej widoczny.
7. W ustawie o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego proponuje się zniesienie odpłatności za podróż psa asystującego, zarówno w komunikacji kolejowej jak i autobusowej. Zaleca się

również doprecyzowanie definicji przewodnika osoby niewidomej.

Konsekwencją powyższych propozycji powinna być zmiana rozporządzenia w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego.

8. W przepisach Kodeksu drogowego proponuje się uwzględnienie psa asystującego jako użytkownika ruchu w celu wyegzekwowania sankcji w przypadku uszkodzenia psa asystującego przez kierowcę.
9. Należy wprowadzić przepisy nakładające obowiązek zachowania szczególnej ostrożności wobec osoby niewidomej poruszającej się z białą laską lub psem asystującym.
10. Koniecznym jest zmiana Art. 42 ustawy, tak, aby osoba niewidoma poruszająca się z psem asystującym nie była obowiązana do niesienia białej laski.
11. W ustawie o transporcie drogowym należy zobowiązać podmioty wykonujący regularny transport osób do uwzględniania praw pasażerów podróżujących z psami asystującymi. Naruszenie tego obowiązku stanowić będzie podstawę do nałożenia kary grzywny.
12. W prawie przewozowym również należy zawrzeć obowiązek przestrzegania prawa osób niewidomych do korzystania z psów asystujących przez przewoźników oraz w rozdziale zawierającym przepisy odszkodowawcze dodać przepis przyznający odszkodowania razie naruszenia tego obowiązku.
13. W ustawie o publicznym transporcie zbiorowym należy wprowadzić (pod groźbą kary grzywny) zakaz odmawiania osobie niewidomej podróżującej z psem asystującym.
14. Prawo lotnicze powinno zawierać przepisy gwarantujące prawo do bezpłatnego podróżowania psa asystującego.
15. W treści rozporządzenia w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony lotów oraz porządku na lotnisku niezbędny jest przepis nakładający karę finansową na podmiot, który osobie z psem asystującym odmawia wstępu na teren portu lotniczego.

16. W związku ze stale rosnącymi kosztami utrzymania psa asystującego w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych proponuje się zniesienie limitu uprawniającego do odliczenia wydatków związanych z jego utrzymaniem.
17. W ustawie o podatkach i opłatach lokalnych należy rozszerzyć katalog podmiotów, od których nie pobiera się opłat z tytułu posiadania psów o osoby, które zdecydują się na sprawowanie opieki nad psem będącym w przeszłości psem asystującym.
18. W ustawie o ochronie przyrody należy umożliwić trenerom szkolącym psy asystujące prawo wstępu na teren parków narodowych i rezerwatów przyrody. Ponadto prawo wstępu osób niewidomych poruszających się z psem asystującym powinno zostać rozszerzone na wszystkie formy ochrony przyrody.
19. W ustawie o bezpieczeństwie żywności i żywienia należy zobowiązać podmioty działające na rynku spożywczym, prowadzące zakłady obrotu żywnością lub gastronomii do umożliwienia wstępu na ich teren trenerom psów asystujących.
20. W treści ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami należy wskazać, iż zastosowanie dostępu alternatywnego nie obejmuje kwestii zapewnienia wstępu do budynku osobie poruszającej się z psem asystującym.
21. Stosowanie przepisów ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych powinno dotyczyć organizacji pozarządowych. Ponadto deklaracja dostępności powinna zawierać informację o dostępności budynku dla osoby, której towarzyszy pies asystujący.
22. W ustawie o prawach pacjenta i rzeczniku praw pacjenta zasadnym jest usankcjonowanie odmowy prawa do poruszania się z psem asystującym na terenie budynków, w których podmioty uprawnione realizują świadczenia zdrowotne.
23. Należy rozważyć przyjęcie przepisów, które pozwolą osobie niewidomej na bezpieczne pozostawienie psa asystującego na terenie placówki medycznej w

czasie dłuższego pobytu. Podmioty, o których mówi ustawa o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych powinny zostać zobligowane do przestrzegania prawa osoby niewidomej do poruszania się z psem asystującym oraz do ponoszenia kar finansowych w razie naruszenia tego prawa.

24. Rozwinięciem powyższej propozycji będzie analogiczna zmiana przepisów ustawy o działalności leczniczej.

25. W kodeksie pracy należy umożliwić niewidomemu pracownikowi pozostawienie psa asystującego w miejscu świadczenia pracy oraz wprowadzić dodatkową przerwę na spacer z psem asystującym. Działania ograniczające omawiane prawo osoby niewidomej powinno być traktowane jako wykroczenie i podlegać stosownej karze finansowej.

26. Istotne jest podjęcie prac legislacyjnych w ustawie o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, których celem będzie zapewnienie ochrony przed nierównym traktowaniem na względu na niepełnosprawność, we wszystkich obszarach, objętych ustawą.

27. W kodeksie wykroczeń warto dodać przepisy nakładające wysokie kary finansowe na osoby, które dopuszczają się naruszenia sprawności psa asystującego.

28. W kodeksie wyborczym warto uzupełnić przepisy w celu zagwarantowania możliwości poruszania się osoby niewidomej z psem asystującym na terenie lokalu wyborczego.

29. Ustawa o ochronie zwierząt powinna zawierać wyższe kary za zabicie, kradzież lub znęcanie się nad psem asystującym.

30. Należy znowelizować rozporządzenie w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, poprzez uwzględnienie kosztów utrzymania psa asystującego w wykazie zadań dofinansowywanych ze środków funduszu.

Wszystkie wyżej wymienione propozycje mogą w bardzo istotny sposób przyczynić się do zapewnienia dostępności osobom niewidomym poruszającym się z psami

asystującymi. Jednak najważniejszym postulatem jest wprowadzenie regulacji nakładających sankcje za nieprzestrzeganie tego prawa. Trzeba podkreślić, iż przepisy prawa, które ograniczają się wyłącznie do dyspozycji często są martwe. Brak sankcji oznacza, iż osoby, które doświadczają naruszenia prawa, nie mogą dochodzić jakichkolwiek roszczeń, a ewentualne dochodzenie ich praw odbywa się w odniesieniu do innych przepisów.

Słowem zakończenia warto zaznaczyć, iż niezbędne jest przeprowadzenie kampanii społecznej upowszechniającej prawo osób niewidomych, którym towarzyszy pies asystujący. Inna akcja promocyjna powinna zostać skierowana do środowisk działających na rzecz ochrony zwierząt. Należy ukazać, że właściciele wyszkolonych czworonogów zajmują się nimi w sposób profesjonalny. Niezbędne jest przeprowadzenie szkoleń dla funkcjonariuszy służb publicznych, w celu zaznajomienia ich z prawami osób niewidomych poruszających się z psami asystującymi.

Należy też zintensyfikować proces szkolenia psów asystujących, a co zatem idzie upowszechnić i ułatwić tą formę wsparcia.

**Wykaz aktów prawnych wykorzystanych w niniejszym opracowaniu,
poddanych analizie i rekomendowanych do nowelizacji:**

Akty prawa międzynarodowego:

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 6 grudnia 2006 roku (Dz.U. z 2012 r., poz. 1169 ze zm.)

Dyrektywa 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy

Strategie:

Uchwała Rady Ministrów Nr 27 z dnia 16 lutego 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030 (M.P. z 2021 r., poz. 218)

Ustawy:

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r., o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 100 ze zm.)

Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U. z 2018 r., poz. 295 ze zm.)

Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2023 r., poz. 1047 ze zm.)

Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Dz.U. z 2022 r., poz. 2201 ze zm.)

Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. Prawo przewozowe (Dz.U. z 2020 r., poz. 8 ze zm.)

Ustawa z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym (Dz.U. z 2022 r., poz. 1343 ze zm.).

Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (Dz.U. z 2022 r., poz. 1235)

Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2022 r., poz. 2647 ze zm.)

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 2023 r., poz. 70 ze zm.)

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2023 r., poz. 1336 ze zm.)

Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia Dz.U.2023. poz. 1448 ze zm.)

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. z 2022 r., poz. 2240 ze zm.)

Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz.U. z 2023 r., poz. 1440 ze zm.)

Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2023 r., poz. 1545 ze zm.)

Ustawa o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych (Dz.U. z 2023 r., poz. 151 ze zm.)

Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2023 r., poz. 991

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r., poz. 1465

Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. z 2023 r., poz. 970 ze zm.)

zm.)

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2022 r., poz. 2151

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2022 r., poz. 1277 ze zm.)

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2023 r., poz. 1580 ze zm.)

Rozporządzenia:

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 kwietnia 2010 r. w sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego (Dz.U. z 2010 r., nr 64 poz. 399)

Rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 20 kwietnia 2017 r. w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z

ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U. z 2017 r., poz. 810).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 926 ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 4 września 2012 r. w sprawie podstawowych przepisów porządkowych związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa i ochrony lotów oraz porządku na lotnisku (Dz.U. z 2012 r., poz. 1023 ze zm.)